

CİNSİYET AYRIMLI ATASÖZLERİNDE KADIN VE ERKEK KİMLİĞİ

*Salim KÜÇÜK**

ÖZET

Tasvirî nitelikteki bu araştırmada Türk atasözleri kadın ve erkek kimliği açısından incelenmiş mevcut atasözlerinden hareketle kadın ve erkek profili ortaya konulmuştur.

Çalışmada atasözlerimizde kadın kavramı ve özelliklerinin erkekten daha ayrıntılı ele alındığı ancak kadınla ilgili olumsuz ifadelerle daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir.

Sonuç kısmında ise çelişkili ifadelerle dikkat çekilerek bu durumun eğitimde önemli bir sorun yarattığına değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk Atasözleri, Kadın Kimliği, Erkek Kimliği, Cinsiyet, Kimlik

THE DESCRIPTION OF THE MAN AND WOMAN ON PROVERBS WHICH WERE SEPERATED ACCORDING TO SEXUALITY

ABSTRACT

In this descriptive study, Turkish proverbs were investigated from the identity of man and woman point of view and making use of the existing proverbs the profile of man and woman has been defined.

During this investigation it has been confirmed that the notion and specialties of woman on Turkish proverbs have been focused on more detailed than the man. However more negative expressions for woman have emerged from this study.

As for the result section, many controversial expressions were called attention and it has been pointed out that this situation raised a significant problem on the field of education.

Key words: Turkish proverbs, woman's identity, man's identity, sexuality, identity

* OMÜ, Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi.

Toplumun temelini oluşturan ailenin kurucusu kadın ve erkeğe yüklenen değer yargıları sosyolojik manada önemlidir ve araştırılmaya değer özellikler taşımaktadır. Geçmişten günümüze değişkenlik gösteren bu değerler meselâ İslamiyet öncesi atlı göçebe kültürü ile günümüz iletişim ve bilgi toplumunda aynı nitelikleri taşımamaktadır. Bu hususta Kadın Ansiklopedisinde (1984:403) şu ifadeler yer almaktadır.

“İslamiyetten önceki atlı-göçebe medeniyeti döneminde teşekkül eden destan ve efsanelerde kadın bu devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine benzer. Kadın da erkek gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve gerektiğinde düşmanla kahramanca savaşır. Bu eserlerde kadın yerleşik medeniyet dönemlerinde teşekkül eden edebiyatlarda olduğu gibi haz ve aşk konusu değildir.”

Zamana, siyasî ve idarî yapılanmaya, kültürel değişime ve ekonomik koşullara dayalı olarak farklılıkların gözleendiği günümüz toplumunda geleceğe yönelik bir takım uygulamalara kaynaklık etmesi bakımından tasvirî nitelikteki çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal, siyasal yapılanmaların yanında basın ve yayın organlarının da yönlendirmeye çalıştığı, istismar edilen ve bazen de kasıtlı olarak yıpratılmaya çalışılan kadın ve erkek kimliğinin şüphesiz zaman içerisinde bir takım değer değişimlerine uğraması göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Kadın kavramıyla ilgili olarak dünya atasözleri üzerine bazı çalışmalar yapılmakla beraber edebiyatımızda Türk atasözleri kadın ve erkek kimliği ile nitelikleri yönünden ayrıntılı şekilde bir incelemeye tâbî tutulmamıştır.¹

Geçmişimizin bir nevi hafıza ve değer kaydı olan atasözlerimizde erkeğin dünyasında, anne, kız kardeş eş, sevgili olarak görünen karşıt cins kadını nitelemek için başlıca şu kelimelerin kullanıldığını görüyoruz: Kız, kadın, avrat, karı, hanım, hatun, yâr, güzel, dişi, dilber. Nikâhlı kadın anlamına gelen Arapça zevce kelimesi ve yine Arapça karı koca manasına gelen zevc (Doğan, 1999:729) ise ata sözlerimizde hiç kullanılmamıştır.

İçinde **kız** kelimesi geçen başlıca atasözlerimiz şunlardır:

*Al kibar kızını, işlerin bulana bulana, al çitak kızını gezsün eylene eylene.*²ⁱ

¹ Bu hususta şu iki çalışmayı tespit ettik: Candan Selek “Atasözlerinde Kadın”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 143, Cilt 6, İstanbul, Haziran 1961; Hatice Bektaş, “Çeşitli Ulusların Halk Edebiyatlarında “Kadın”la İlgili Ata Sözleri”, Türk Dili, Sayı:523, Ankara, Temmuz 1995.

² İlgili atasözlerinin incelenmesinde ve değerlendirilmesinde başlıca şu kaynaklardan yararlanılmıştır:

Aksoy, Ömer Asım, (1968) Atasözleri ve Deyimler (El Kitabı), Ankara: TDK Yayınları.
Dilçin, Dehri, (1945) Edebiyatımızda Atasözleri 1. Kitap, İstanbul.
Pala, İskender (1992) Ata Sözleri Sözlüğü, İstanbul: Servet Basım Yayın Ltd.

Alma delinin kızını soya çeker.

Alma soysuzun kızını, sürer anası(nın) izini.

Ana ile kız, helva ile koz.

Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocadan arar.

Ananın bahtı kızına.

Ananın çıktığı dala kızı salıncak kurar.

Anasına bak, kızını al, kenarına bak bezini al.

At alsın başlıdan, kız alsın çarlıdan.

At beslenirken, kız istenirken.

Bahtım olsaydı anamdan kız doğardım.

Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden.

Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.

Bir ev (gemi) donanır, bir çıplak (kız) donanmaz.

Bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz.

Bir kız bin kişi ister (de) bir kişi alır.

Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu / Lafın azı, uzu çobana verme kızı, ya koyun güttürür, ya kuzu.

Deli kız deli gelin olur.

Deli kız evde kalmaz, delikli boncuk yerde kalmaz.

Delikli boncuk (taş) yerde durmaz, kız kısmı evde kalmaz (deli kız evde kalmaz).

Pala, İskender, (2002) Atasözleri Sözlüğü, İstanbul: L&M Yayıncılık.

Türk Atasözleri ve Deyimleri I, II, (2001) Millî Kütüphane Başkanlığı, İstanbul: MEB Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım, (1988) Atasözleri Sözlüğü 1, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Köklügiller, Ahmet, (1989) Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler, İstanbul: Kaya Yayınları.

Par, Arif Hikmet, (1982) Atasözleri, İstanbul.

Eren, Bilâl, (1983) Atasözlerimiz, İstanbul: Cihan Yayınları.

Gözler, H. Fethi, Gözler M. Ziya, (1982) Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü, İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınları.

Aydın, Mehmet, (1992) Geliştirilmiş Açıklamalı Atasözleri, Ankara.

Özön, Mustafa Nihat, Türk Ata Sözlüğü, İstanbul: Kaya Yayınları.

Muallimoğlu, Nejat, (1983) Deyimler Atasözleri, Beyitler ve Anlamdaş Kelimeler, İstanbul: Muallimoğlu Yayınları.

Soysal, Ragıp, (1971) Türk Atasözleri, Ankara: Aynur Matbaası.

Er dayıya, kız halaya.

İven (acele eden) kız ere varmaz, varsa dahi baht bulmaz.

Kendinden küçükten kız al, kendinden büyüğe kız ver.

Kız alan gözle bakmasın, kulak ile işitsin.

Kız anadan öğrenir sofru düzmeyi, er atadan öğrenir sıra gezmeyi.

Kız anasından görmeyince sofrayı kaldırmaz.

Kız beşikte (kundakta) çeyiz sandıkta/Kız kucakta, çeyiz bucakta.

Kız kısıda gelin baskıda.

Kız yedi yaşından sonra ya erde, ya yerde.

*Kızı kendi havasına bırakırlarsa ya davulcuya varır, ya zurnacıya /
Kızı gönlünce (kendi haline) bırakırlarsa ya davulcuya varır ya zurnacıya /
Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır (kaçar), ya zurnacıya.*

Kızı kim severse güveyin odur, oğlun kimi severse gelinin odur.

Kızın uzun saçlısı, tarlanın ufak taşlısı.

Kızın var, sızın var.

Kızını dövmeyen dizini döver.

Oğlan atadan öğrenir sofru açmayı; kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.

Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.

Oğlan doğurdum, oydu beni; kız doğurdum, soydu beni.

Oğlunu seven hocaya, kızını seven kocaya verir.

Onbeşindeki (onbeşinde) kız, ya erde gerek, ya yerde.

Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün (ineğin) başlısı.

Tarlayı düz al, kadını kız al.

*İçinde **kadın** kelimesi geçen atasözlerimiz:*

Bir eve bir baca, bir kadına bir koca.

Çocuklu kadın, kargalı çınar.

Çocuksuz kadın meyvesiz ağaca benzer.

Erkeğin nefsi birdir, kadınınki dokuzdur.

Evi ev eden kadındır.

Gökyüzünde düğün var deseler kadınlar merdiven kurmaya kalkar.

*Halayıktan kadın olmaz, gül ağacından odun.
Her kadın evinin hem hanımı, hem halayığdır.
Ihlamurdan odun olmaz, beslemeden kadın / Gül dalından odun,
beslemeden kadın olmaz.
İyi ipek kendini kırdırılmaz, iyi kadın kendini dövürmez.
İyi kadının kocası cüppesinden bellidir.
Kadın eli kaşık sapından kararır.
Kadın erkeğin eşi, evin güneşidir.
Kadın kalbi merhamet kaynağıdır.
Kadın kısmının saçtı uzun olur, aklı kısa / Kadının saçtı uzun aklı kısa.
Kadın kocasının çarığı, anasının sarığıdır.
Kadın malı hamam tokmağıdır (kapı mandalı).
Kadın var arpa ununu aş eder, kadın var buğday ununu keş eder.
Kadın var ev yapar, kadın var ev yıkar.
Kadın var kardan soğuk, kadın var kardan sıcak.
Kadın vardır vezir eder; kadın vardır rezil eder / Kadın kocasını
isterse vezir, isterse rezil eder.
Kadın yüzünden gülen, ömründe bir kere güler.
Kadını erkek değil, âr ve namus bekler.
Kadını sırdaş eden tellâl aramaz.
Kadının (cahilin) sofusu şeytanın maskarasıdır.
Kadının biri âlâ, ikisi beladır.
Kadının fendi erkeği yendi.
Kadının kırk çerağı var, biri sönse biri yanar.
Kadının şamdanı altın olsa mumu dikecek erkektir.
Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası.
Kadinsız ev olmaz.
Kavak ağacından odun, halayıktan kadın olmaz.
Keseye kadın eli girerse bereket gider.
Kırk yılda bir kadının sözü dinlenmelidir.*

Pekmezi küpten al, kadını kökten al.

Sini tıkırtısı, para şıkırtısı, kadın fıkırtısı kalbe ferah verir.

Tarlayı düz, kadını kız al.

Tatlıyı küpten almali, kadınlığı kökten.

Kadının eş anlamı olarak Anadolu'da eş, karı anlamında yaygın olarak kullanılan **avrat** kelimesi atasözlerimizde şöyle geçmektedir:

Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını saymayan avrat, üzengi ile yürüyen atı kapında tutma hiç durma sat.

At ile avrat yiğidin bahtına.

Atla, avratta uğur vardır.

Avradı ar zapteder, er değil.

Avradı eri saklar, peyniri deri.

Avrat düzduğu evi Tanrı yıkmaz, avrat bozduğu evi Tanrı yapmaz.

Avrat ev yapar, avrat ev yıkar.

Avrat malı başa tokmaktır.

Avrat malı kapı mandalı (tokmağı).

Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var, buğday unundan keş yapar.

Avratla atı emanet verme.

Avratla oğlana sırrını deme.

Avrattan vefa, zehirden şifa.

Bir iyi şarap ve bir dilber avrat iki tatlı zehirdir.

Evde avrat bağda bağban demişler.

Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet.

İlk avrat çarık, sonraki sarık.

Kesmez bıçak ele, iş bilmeyen avrat dile.

Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir.

İçinde **karı** kelimesi geçen atasözlerimiz:

Bir adamın karısı o adamın yarısıdır.

Bir müslümana bir karı lazım.

Çirkin karı evin toplar, güzel karı düğün gezer.

Dul karı kendi sabunuyla yıkanır.

Karı (kadın) malı, kapı mandalı (hamam tokmağıdır).

Karıdan korkmayan yanılır.

Karıya dişini saydırma.

Karıyı sırdaş eden tellâl aramasın.

Edebiyatımızda daha çok şiir ve nesirde sevgili manasında kullanılan **yâr** kelimesi atasözlerimizde çok kullanılmamaktadır.

Ayıpsız yâr arayan yârsız kalır/Yârsız kalır cihanda ayıpsız yâr isteyen.

El için ağlayan gözden olur, yâr için dövünen dizden.

Mecazî anlamda sevgili manasına gelen kelimelerden **güzel** de atasözlerinde sınırlı miktarda kullanılmıştır.

Ceviz ile taze ekmeğe yemesi, güzel ile kalıp cilve etmesi.

Çirkin ile bal yeme, güzel ile taş taşı.

Güzel bürünür, çirkin görünür.

Güzele bakmak sevaptır.

Güzele kırk günde doyulur, iyi huya kırk yılda doyulmaz.

Güzele ne yaraşmaz (yakışmaz).

Atasözlerimizde mecazî anlamda kadın karşılığı **dişi** kelimesi de kullanılmaktadır.

Dişi kuş yapar yuvayı, içini dışını sıvayı sıvayı.

Dişi kuştur yuvayı yapan/Yuvayı yapan dişi kuştur/Yuvayı dişi kuş yapar.

Erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi?

Erkek kuş gezer havaî havaî, dişi kuş yapar yuvayı.

Yine cinsiyet açıkça belirtilmese de “Çocuk seversen beşikte, koca seversen döşekte”, “Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat aşını”, “Erkeğini öğren, sonra evlen.” gibi atasözlerinin muhatabı da kadındır. İçinde kadın ve erkek kelimeleri geçmesine rağmen bazı atasözleri konumuzla doğrudan ilgili olmadığı için değerlendirmeye tâbî tutulmamıştır.

Atasözlerimizde kızlık çağından itibaren kadının profili şöyle çizilmektedir: Kız daha beşikte iken çeyizi hazırlanmaya başlanır. Kızı olan bahtlıdır ama kız çocuğunun sorunları ve sorumlulukları çok ve çeşitlidir. Kızlar giyime ve süse düşkündür. Öyle ki bir evde iki kız olursa her biri bir

tarafından aileyi sıkıştırır. Yedi yaşından sonra kızın ayağı yere değer, onbeşinden sonra evlendirilir. Evlenirken kızın uzun saçlısı tercih edilir. Deli kız tercih edilmez çünkü deli gelin olur. Evlenilecek kızın özellikleri sağdan soldan araştırılarak öğrenilir. Kızın soylu ve köklü bir aileye mensup olmasına dikkat edilir. Kız sevdiğine verilir. Evlenilecek kızın kız olmasına dikkat edilir. Evlenmekte acele eden kız mutlu olmaz. Evlilikte kız erkekten yaşça küçük olmalıdır. Mesleği çobanlık olan kimseye kız verilmez. Kız bildiği her şeyi annesinden öğrenir zira ana ile kız birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Annenin evlilik yaşantısı kızına aynen akseder. Kız halasına çeker. Kızın terbiyesinde gerekirse dayaktan kaçınılmaz, aksi takdirde istenmeyen durumlarla karşılaşılabilir.

Kadın evleneceği erkeği önceden tanımalıdır. Kadının çocuksuz olması hoş karşılanmaz. Bir kadının kız doğurması istenmeyen erkek doğurması ise istenilen ve övülen bir durumdur. Kadın her zaman kocasının çıkarıp attığı çarık gibi terk edilebilir bir durumdadır. Becerikli olup olmama durumu tamamen kadına bağlıdır. Evi ev eden kadındır ancak kadının geçimini koca sağlar. Kadın erkeğin eşidir, sesi erkeğin kalbine ferahlık verir ve uğurludur. Kadın erkeğine olan sevgisini başkalarının yanında değil yalnız kalınca göstermelidir. Kadın da erkek kadar güçlü ve yüreklidir. Kadın sadıktır ancak asla şımartılmaz. Kadın bir başkasına emanet edilmez. Kadın evin hem yapıcısı, hem de yıkıcısıdır. Erkeği vezir etmek de rezil etmek de kadının elindedir. İş bilmeyen kadın dile düşer. Ar ve namus iyi bir kadında bulunması gereken özelliklerdendir. Kadının ömrünün önemli bir kısmı mutfakta geçer, bu yüzden kadın evinin hem hanımı hem hizmetçisidir. Kadın gerek ev idaresinde gerekse toplumsal hayatta kendisini kocasına göre ayarlar. Bir kadının yalnızca bir kocası olmalıdır. Kocasını saymayan kadın evden uzaklaştırılır. Güzel kadın kocası için tehlikelidir. Çirkin kadın güzel kadından daha beceriklidir çünkü daha az gezer. Hizmetçi veya evlatlık alınan ve ev işlerinde çalıştırılan kadın kültürlü bir erkek için iyi eş olamaz. İyi bir kadın kendisini kocasına dövdürmez. Kocasının kıyafeti temiz ve düzgündür. Kadın yapısı gereği eğlenceye düşkündür ve nefsi erkeğinkinden daha kuvvetlidir. Kadın kalbi erkeğe göre daha merhametlidir. Erkekler tarafından saç uzun akıllı kısa olarak nitelenen kadın erkeğe göre daha az akıllı görünmekle beraber daha kurnazdır. Bu yüzden kadından korkmayan yanılır.

Atasözlerimizde “Saçları uzun olduğu için akılları kısa olduğu söylenen (sözde şaka olarak) kadınlara karşı olarak; saçları kısa olduğu için erkeklerin akıllı olduğuna inanılıyor. Saçın uzun ya da kısa olmasıyla zekâ düzeyi arasında kuşkusuz nesnel bir bağ yoktur”. “Saçı uzun akıllı kısa” deyimleriyle “kaz kafalı” deyimleri arasında bir bağ kurulmakta ve her iki deyimde de “bir yandan cinsel yaşamın, bir yandan da o cinsel yaşamla özdeşleştirilen kadının kötülenmesi” ortaya çıkmaktadır (Karabaş, 1999:383).

Haber edinmede kadın güvenilir bir kaynak değildir. Bunun yanında ataerkil Türk toplumunda erkek “*evleneceği kadına ya da evlendiği karısına değil de kız kardeşine güvenir*” (Karabaş, 1999: 277). Kadın Aynı zamanda sır saklayamadığı için sırdaş da edilmez. Ancak arada sırada da olsa kadının sözü dinlenmelidir. Kadının eli erkeğin cüzdanına değmez çünkü bereketi gider. Kadın malı ile övünülmez.

Türk toplumunda bugün özellikle kadınların itiraz etmelerine rağmen geleneksel olarak evlenmelerde kadın “*alınan*”, erkek ise “*alan*”dır (Karabaş, 1999: 384). Bu yapı geçerliliğini günümüzde de korumaktadır.

Kadının karşıtı olarak kullanılan erkek kelimesi ile ilgili olarak atasözlerinde cinsiyet ayırımına yönelik kelimeler arasında oğlan, er, ergen ve erkeği görüyoruz.

Erkeğin ilk aşamasını nitelemek için kullanılan **oğlan** kelimesi atasözlerimizde şöyle geçmektedir:

Atalar sanatı oğlana mirastır.

Haberin doğrusunu oğlandan al.

Oğlan atadan öğrenir sofraya açmayı; kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.

Oğlan dayıya, kız halaya çeker.

Oğlan doğurdum, oydu beni; kız doğurdum, soydu beni.

Oğlan olsun deli olsun, ekmeğ olsun kuru olsun.

Eski nazım ve nesir türündeki metinlerde erkek karşılığı olarak kullanıldığını gördüğümüz **er (erkek)** kelimesi atasözlerimizde şöyle ifade edilmektedir:

Er dayıya, kız halaya.

Er erden biter, tohum yerden.

Er ikrarından, hayvan yularından.

Er karır, gönül karımaz / Er kocar gönül kocamaz.

Er kocarsa koç olur, karı kocarsa hiç olur.

Er ol da meydana çık.

Er olan ekmeğini taştan çıkarır.

Er ölür, adı kalır.

Eri söylet, oku fırlat.

Erkek anlamında **ergen** kelimesi de atasözlerimizde kullanılmaktadır.

Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.

Erkek kelimesi ise atasözlerinde şöyle geçmektedir:

El ağzına bakan (erkek) karısını tez boşar.

Erkeğin eli kınası, kadının yüz karası.

Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer.

Erkeğin nefsi birdir, kadınınki dokuzdur.

Erkeğin şeytani kadındır.

Erkek aslan dışısından kuvvet alır.

Erkek fedakâr kadın cefakâr gerek.

Erkek sel, kadın (avrat) göl.

Erkeklik on ise dokuzu hiledir / Erlik on ise dokuzu oyun.

Mecazi anlamda erkeği nitelemek için kullanılan **yiğit** kelimesinin geçtiği atasözleri şunlardır:

Et kanlı, yiğit canlı gerek.

Yiğide ver kızını Mevlâ verir rızkını.

Yiğidin başından her şey geçer.

Yiğidin karısı atın dorusu.

Yiğidin malı meydandadır.

Yiğidin sözü, demirin kertiği.

Yiğit arkasından vurulmaz.

Yiğit ekmeğiyle yiğit beslenir.

Yiğit gölgesi söğüt gölgesi.

Yiğit kısmı gözünü budaktan sakınmaz.

Yiğit kızını yiğide vermek ister.

Yiğit lâkabıyla anılır.

Yiğit olan ekmeğini taştan çıkarır.

Yiğit yarasına yiğit katlanır.

Yiğit yiğide at bağışlar.

Yiğitlik akçe ile alınmaz.

Yiğitlik dokuzdur, sekizi kaçmaktır, biri hiç görünmemek.

Yiğitten korkma, korkmaktan kork.

Atasözlerimizde çizilen erkek profili ise şu özellikleri taşımaktadır:

Oğlan çocuğu huy ve karakter olarak dayıya benzer. Yaradılış olarak erkek çocuğu kız çocuğuna göre daha yaramaz ve haylazdır. Genç erkek doğası gereği hareketli ve canlıdır. Evlat olarak deli de olsa erkek çocuk tercih edilir.

Baba mesleği erkeğe mirastır. Erkek ne öğrenirse babasından, dedesinden öğrenir. Erkek adamın erkek çocuğu olur. Erkeğin sözüne güvenilir. Cömerttir. Mert olduğu için yüz yüze dövüşür. Yaşlansa da gönlü taze kalır, sevgisi taşkınlığını yitirmez. Yaşlanan erkek değerini kaybetmez aksine daha bir kabul ve saygı görür. Türk toplumunda esasen erkeklerin yaşlarını açıklamaktan kaçınma gibi bir davranışları da yoktur (Karabaş, 1999: 334).

Toplumda yiğitlik göstermek erkekliğin şanıdır bu sebeple yapı olarak erkek kadına göre daha serttir. Erkeklik gösteren yiğit ölse de ardında namı ve şanı kalır. Erkeğin sözü merttir. Bekâr erkek önüne gelen kıza aşık olur, sorup sormadan evlenmek ister. Bu yüzden kızın kusurlarını göremez. Başkalarının sözünü dinleyen erkek karısını çabuk boşar. Ev ekonomisinde erkek kadın kadar becerikli değildir. Erkeği yoldan çıkaran çoğunlukla kadındır. Erkek kendine güzel yemek yapan kadına bağlanır ve gönlünü verir. Erkeğin nefsi kadınınkine göre daha zayıftır. Erkek toplumsal gücünü kadından alır. Erkekliğin dokuzu hile ve aldatmaya sekizi ise kaçmaya dayanmaktadır.

Yiğit bir erkeğe kız veren kimsenin gözü arkada kalmaz. Toplumsal statüsü sebebiyle erkeğin başına her türlü iş gelebilir. Erkek için kadın ve doru at çok önemlidir. Yiğit bir erkeğin saldırısına ancak yiğit bir erkek katlanabilir. Yiğit erkek yiğit erkeği korur gözetir. Yiğit bir erkek çevresine güven verir. Korkusuzdur. Yiğit bir erkek kızını yiğit bir erkeğe vermek ister. Her yiğit erkeğin bir lâkabı vardır onunla anılır. Yiğit bir erkek arkadaşı için her türlü sıkıntıya katlanır. Erkek yapısı gereği her türlü güçlüğe karşı koyacak güçtedir. Erkeklik para ile satılmaz. Yiğit olan bir erkekten korkmaya gerek yoktur.

Edebiyatımızda genel olarak kadını konu edinen atasözleri çokluğu ile dikkat çekmekte olup erkeğe yönelik atasözlerinin sayısı daha azdır. Atasözleri ile kadının her türlü özelliğini ince teferruatına kadar belirlemeye çalışan Türk toplumu nedense erkek hususunda bu titizliği göstermemiştir.

Kadını konu edinen atasözlerimizde eleştirici nitelikte olumsuz ifadeler de rastlanmaktadır:

At ile avrata inan olmaz.

Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz.

Avradın saçı uzun olur, akli kısa.

Avradın yediği giydiği olsa vay ol kişinin haline.

Avrattan vefa, zehirden şifa.

Kadın kısmının saçı uzun olur, akli kısa.

Kadının saçı uzun, akli kısa.

Kadın yüzünden gülen ömründe bir kere güler.

Kadını sırdaş eden tellal aramaz.

Kadının yüklediği yük şuraya varmaz (Aksoy, 1988: 97).

Kadınla ilgili olumsuz ifadeler karşılık erkek kavramı için genel olarak atasözlerimizde olumlu ifadeler kullanılmıştır. Ancak çelişkili ifadeler de yok değildir. Meselâ atasözlerimizde erkeklik kavramı on veya dokuz üzerinden değerlendirilmekte ve “Erkeklik on ise dokuzu hiledir/Erlik on ise dokuzu oyun. Yiğitlik dokuzdur, sekizi kaçmaktır, biri hiç görünmemek” denilmektedir. Erkeğe yüklenen olumlu değer yargısı burada farklı bir yapıya bürünmektedir. Bu hususta yazılı kaynaklar arasında da bir birlik olmayışı atasözleri üzerinde araştırma yapmayı güçleştirmekte dolayısıyla değerlendirme yapmayı da zorlaştırmaktadır. Atasözlerimizde bunun gibi bir çok çelişkili ifadeye rastlamaktayız. Mesela “Yüzü güzel olanın huyu da güzel olur” atasözünün yanında “Yüzü güzel olanı değil, huyu güzel olanı sev” şeklinde bir atasözümüz de vardır (Yılmaz, 2003: 127). Atasözlerimizdeki birbirini desteklemeyen bu ifadeler eğitim sahasında da problem yaratmaktadır.

KAYNAKLAR

Aksoy, Ömer Asım, (1988) Atasözleri Sözlüğü 1, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Doğan, Ahmet, (1999) Osmanlıca Türkçe Sözlük, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kadın Ansiklopedisi (1984), İstanbul: Tercüman Yayınları, 2. Cilt.

Karabaş, Seyfi, (1999) Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru, Cogito, İstanbul: YKY, Sayı, 83.

Yılmaz, K. Kazancı, (2003) “Atalarımızın Çelişkileri”, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, Bütün Dünya, Sayı 1.

